ఏవ ముక్తా: సురా: సర్వే ప్రత్యూచు: విష్ణు మవ్యయమ్।
మానుషీం తను మాస్థాయ రావణం జహి సంయుగే। 3

స హి తేపే తపస్తీవ్రం దీర్ఘకాలమ్ అరిందమ।
యేన తుష్టోఽభవద్బ్రహ్మా లోకకృల్లోకపూర్వజ:। 4

సంతుష్ట: ప్రదదౌ తస్మై రాక్షసాయ వరం ప్రభు:।
నానావిధేభ్యో భూతేభ్యో భయం నాన్యత్ర మానుషాత్।
అవజ్ఞాతా: పురా తేన వరదానే హి మానవా:। 5

ఏవం పితామహాత్ తస్మాత్ వరం ప్రాప్య స దర్పిత:। 6

ఉత్సాదయతి లోకాంస్త్రీన్ స్త్రియశ్చాప్యపకర్షతి।
తస్మాత్ తస్య వధో దృష్టో మానుషేభ్య: పరంతప। 7

ఇత్యేతద్వచనం శ్రుత్వా సురాణాం విష్ణురాత్మవాన్।
పితరం రోచయామాస తదా దశరథం నృపమ్। 8

స చాప్యపుత్రో నృపతి: తస్మిన్ కాలే మహాద్యుతి:।
అయజత్ పుత్రియా మిష్టిం పుత్రేప్సు రరిసూదన:। 9

స కృత్వా నిశ్చయం విష్ణు: ఆమంత్ర్య చ పితామహమ్।
అంతర్ధానం గతో దేవై: పూజ్యమానో మహర్షిభి:। 10

తతో వై యజమానస్య పావకాదతులప్రభమ్।
ప్రాదుర్భూతం మహద్భూతం మహావీర్యం మహాబలమ్। 11

కృష్ణం రక్తాంబరధరం రక్తాస్యం దుందుభిస్వనమ్।
స్నిగ్ధహర్యక్షతనుజశ్మశ్రుప్రవరమూర్ధజమ్ । 12

శుభలక్షణసంపన్నమ్ దివ్యాభరణభూషితమ్।
శైలశృంగసముత్సేధం దృప్తశార్దూలవిక్రమమ్। 13

దివాకరసమాకారం దీప్తానలశిఖోపమమ్।
తప్తజాంబూనదమయీం రాజతాంతపరిచ్ఛదామ్। 14

నిత్యుడైన శ్రీమహావిష్ణువు యొక్క వచనములకు దేవతలు ఎల్లరును ఇట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చిరి. "ఓ శత్రుసంహారకా! నీవు మానవుడుగా అవతరించి, యుద్ధమున ఆ రావణుని రూపుమాపుము. పూర్వము అతడు దీర్ఘకాలము తీవ్రముగా తపమొనరించెను. సృష్టికర్తయు, దేవతలలో పెద్దవాడును ఐన బ్రహ్మ వానితపమునకు సంతుష్టుడాయెను. సంతుష్టుడై యున్న బ్రహ్మనుండి 'ఆ రాక్షసుడు' మానవునివలనతప్ప ఏ ఇతరప్రాణినుండియు తనకు మృత్యుభయము లేకుండునట్లు వరమును పొందెను. మానవులయెడ వానికిగల చులకనభావమే అందులకు కారణము. (3-5)

ఈ విధముగా పితామహునివరమువలన గర్వితుడై, ఆ రాక్షసుడు ముల్లోకములను పీడించుచున్నాడు. స్త్రీలను గూడ కించపఱచుచున్నాడు. కావున ఓ అరిసూదనా! మానవుల వలననే అతడు మరణించుట సంభవము. (6-7)

సమస్తప్రాణులకును ఆధారభూతుడైన శ్రీమహావిష్ణువు దేవతల ఈ మాటలను ఆలకించి, దశరథ మహారాజునకు పుత్రుడై జన్మించుటకు నిశ్చయించుకొనెను. (8)

అదే సమయమున మహాపరాక్రమవంతుడు, శత్రుసంహారకుడు ఐన దశరథుడు పుత్రులులేక తపనపడుచుండెను. పుత్రప్రాప్తికై అతడు 'పుత్రకామేష్టి' అను యాగమును ఆచరించెను. (9)

విష్ణుమూర్తి మానవుడుగా అవతరించుటకు నిశ్చయించుకొనెను. పిమ్మట దేవతల, మహర్షుల పూజలను అందుకొని, బ్రహ్మదేవుని వీడ్కొని అంతర్ధానమయ్యెను. (10)

దశరథుని యొక్క ఆ యజ్ఞకుండమునుండి సాటిలేని తేజస్సులతోగూడిన ఒక దివ్యపురుషుడు ప్రత్యక్షమాయెను. అతడు మహాబలపరాక్రమసంపన్నుడు. కృష్ణవర్ణముతో విరాజిల్లుచున్నవాడు. అతడు ఎఱుపు వస్త్రములను ధరించి యుండెను. అతనిముఖము ఎఱ్ఱగానుండెను. అతనికంఠస్వరము దుందుభిధ్వనివలె గంభీరమైనది. అతనిశరీరముపైగల రోమములు, మీసములు, కేశములు సింహపుజూలువలె మృదువుగానుండెను. అతడు శుభలక్షణసంపన్నుడు, దివ్యాభరణభూషితుడు, గిరిశిఖరమువలె ఉన్నతమైనవాడు, మదించిన పెద్దపులివలె భయంకరుడు, సూర్యతేజస్సుతో ప్రకాశించుచున్నవాడు, ప్రజ్వలించుచున్న అగ్నిశిఖలవలె వెలుగొందుచున్నవాడు, అట్టి దివ్యపురుషుడు విపులమై, ఆశ్చర్యమును గొలుపు ఒక బంగారు పాత్రను స్వయముగా

దివ్యపాయససంపూర్ణాం పాత్రీం పత్నీమివ ప్రియామ్।
ప్రగృహ్య విపులాం దోర్భ్యాం స్వయం మాయామయీ మివ। 15

సమవేక్ష్యాబ్రవీద్వాక్యమ్ ఇదం దశరథం నృపమ్।
ప్రాజాపత్యం నరం విద్ధి మామిహాభ్యాగతం నృప। 16

తతః పరం తదా రాజా ప్రత్యువాచ కృతాంజలిః।
భగవన్ స్వాగతం తేఽస్తు కిమహం కరవాణి తే। 17

అథో పునరిదం వాక్యం ప్రాజాపత్యో నరోఽబ్రవీత్।
రాజన్నర్చయతా దేవాన్ అద్య ప్రాప్తమ్ ఇదం త్వయా। 18

ఇదం తు నృపశార్దూల పాయసం దేవనిర్మితమ్।
ప్రజాకరం గృహాణ త్వం ధన్యమ్ ఆరోగ్యవర్ధనమ్। 19

భార్యాణామ్ అనురూపాణామ్ అశ్నీతేతి ప్రయచ్ఛ వై।
తాసు త్వం ప్రాప్స్యసే పుత్రాన్ యదర్థం యజసే నృప। 20

తథేతి నృపతిః ప్రీతః శిరసా ప్రతిగృహ్య తామ్।
పాత్రీం దేవాన్నసంపూర్ణాం దేవదత్తాం హిరణ్మయీమ్। 21

అభివాద్య చ తద్భూతమ్ అద్భుతం ప్రియదర్శనమ్।
ముదా పరమయా యుక్తః చకారాభిప్రదక్షిణమ్। 22

తతో దశరథః ప్రాప్య పాయసం దేవనిర్మితమ్।
బభూవ పరమప్రీతః ప్రాప్య విత్తమివాధనః। 23

తతస్తదద్భుతప్రఖ్యం భూతం పరమభాస్వరమ్।
సంవర్తయిత్వా తత్కర్మ తత్రైవాంతరధీయత। 24

హర్షరశ్మిభిరుద్యోతం తస్యాంతఃపురమాబభౌ।
శారదస్యాభిరామస్య చంద్రస్యేవ నభోఽంశుభిః। 25

సోఽంతఃపురం ప్రవిశ్యైవ కౌసల్యామ్ ఇదమబ్రవీత్।
పాయసం ప్రతిగృహ్ణీష్వ పుత్రీయం త్విదమాత్మనః। 26

కౌసల్యాయై నరపతిః పాయసార్ధం దదౌ తదా।
అర్ధాదర్ధం దదౌ చాపి సుమిత్రాయై నరాధిపః। 27

కైకేయ్యై చావశిష్టార్ధం దదౌ పుత్రార్థకారణాత్।
ప్రదదౌ చావశిష్టార్ధం పాయసస్యామృతోపమమ్। 28

ప్రియుపత్నినివలె ప్రేమతో రెండుచేతులతో పట్టుకొనియుండెను. వెండిమూతగల ఆ బంగారుపాత్ర దివ్యమైన పాయసముతో నిండియుండెను. (11-15)

ఆ దివ్యపురుషుడు దశరథమహారాజుతో "ఓ రాజా! నేను బ్రహ్మదేవుడు పంపగా ఇచ్చటికి వచ్చితిని" - అని నుడివెను. తదనంతరము ఆ రాజు అంజలి ఘటించి "ఓ మహాత్మా! నీకు స్వాగతము. నా కర్తవ్యమును దెలుపుము" అని పలికెను.(16-17)

పిమ్మట బ్రహ్మపంపున వచ్చిన ఆ దివ్యపురుషుడు మరల ఇట్లు వచించెను. "ఓ రాజా! అశ్వమేధయాగము, పుత్రకామేష్టి అను వాటిద్వారా నీవు దేవతలను సంతుష్టులను గావించితివి. వారిఅనుగ్రహముతో ఇది లభించినది. ఓనరేంద్రా! ఇది దివ్యమైన పాయసము, సంపత్కరము, ఆరోగ్యమును వృద్ధి చేయునది, అంతేగాదు, ఇది సంతానమును గూడ ప్రసాదించును. దీనిని స్వీకరింపుము. ఈ పాయసమును నీ ప్రియపత్నులకిచ్చి, భుజింపవలసినదిగా వచింపుము. దీనిని సేవించుటవలన యజ్ఞ ఫలముగా నీ భార్యలకు పుత్రసంతానము కలుగును."(18-20)

అనంతరము రాజు 'అట్లే' అని పలికి, పరమప్రీతుడై, దివ్య పాయసముతో నిండి, దేవదత్తమైన ఆ బంగారు పాత్రను వినమ్రుడై గ్రహించెను. అద్భుతముగా దర్శనీయుడైయున్న ఆ దివ్యపురుషునకు పరమానందముతో ప్రదక్షిణనమస్కారములనొనర్చెను.(21-22)

దశరథమహారాజు దేవతలు అనుగ్రహించిన ఆ దివ్య పాయసమునుపొంది, నిర్ధనుడు ఒక నిధిని పొందినట్లుగా మహానందభరితుడాయెను. (23)

పాయసప్రదానకార్యమును ముగించుకొని, అద్భుతాకారముతో దివ్యతేజస్సుతో విరాజిల్లుచున్న ఆ మహాపురుషుడు వెంటనే అంతర్ధానమాయెను. (24)

సంతానదాయకమైన దివ్యపాయసము లభించుటవలన అంతఃపురస్త్రీలందఱును మిక్కిలి సంతోషముతో ప్రసన్న ముఖకాంతులతో, శరత్కాలమునందు ఆహ్లాదకరమైన చంద్రకిరణములతో ప్రకాశించు ఆకాశమువలె తేజరిల్లిరి.(25)

దశరథుడు అంతఃపురమున ప్రవేశించి, కౌసల్య మొదలగు రాణులతో "మనకు పుత్రులను ప్రసాదించు ఈ పాయసమును స్వీకరింపుడు" అని నుడివెను. (26)

ఆ మహారాజు కౌసల్యాదేవికి అమృతతుల్యమగు ఆ పాయసములో సగభాగమును ఇచ్చెను - మిగిలిన సగములో అర్ధభాగమును (1/4) సుమిత్రాదేవికి ఇచ్చెను. మిగిలిన పావు (1/4) భాగములో సగభాగమును (1/8) కైకేయికి ఒసగెను-

అనుచింత్య సుమిత్రాయై పునరేవ మహీపతిః।
ఏవం తాసాం దదౌ రాజా భార్యాణాం పాయసం పృథక్। 29

మిగిలిన సగము (1/8) భాగమును మరల సుమిత్రకు ఇచ్చెను- ఈ విధముగా పుత్రసంతానప్రాప్తికై పాయసమును ముగ్గురు రాణులకు విడివిడిగా పంచెను. (27-29)

తా స్త్వేతత్ పాయసం ప్రాప్య నరేంద్రస్యోత్తమాః స్త్రియః।
సమ్మానం మేనిరే సర్వాః ప్రహర్షోదితచేతసః। 30

ఆ ముగ్గురు రాణులును దశరథునినుండి పాయసమును స్వీకరించి, అది తమకు జరిగిన సమ్మానమని (మహా భాగ్యముగా) భావించి, సంతోషముతో పొంగిపోయిరి. (30)

తతస్తు తాః ప్రాశ్య తదుత్తమస్త్రియో
మహీపతేః ఉత్తమపాయసం పృథక్ ।
హుతాశనాదిత్యసమానతేజసోఽ
చిరేణ గర్భాన్ ప్రతిపేదిరే తదా । 31

తతస్తు రాజా ప్రసమీక్ష్య తాః స్త్రియః
ప్రరూఢగర్భాః ప్రతిలబ్ధమానసః ।
బభూవ హృష్టస్త్రిదివే యథా హరిః
సురేంద్ర సిద్ధర్షి గణాభిపూజితః । 32

పిమ్మట దశరథమహారాజుయొక్క ప్రియపత్నులు ముగ్గురును ఆ దివ్యపాయసమును ఎవరిభాగమును వారు భుజించి, అగ్నివలె, సూర్యునివలె తేజోమూర్తులై విరాజిల్లిరి. అచిరకాలముననే వారు గర్భవతులైరి. తదనంతరము దశరథుడు గర్భవతులైన తనభార్యలను జూచి, స్వస్థచిత్తుడై, స్వర్గమునందు ఇంద్రాదిదేవతలచే, సిద్ధులచే, ఋషిగణములచే పూజింపబడిన విష్ణువువలె సంతోషపడెను. (31-32)

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే షోడశస్సర్గః *(16)*

వాల్మీకిమహర్షివిరచితమై ఆదికావ్యమైన శ్రీమద్రామాయణమునందలి బాలకాండమునందు పదునాఱవసర్గము సమాప్తము

-- * * * --

17. పదునేడవసర్గము

బ్రహ్మయొక్క ప్రేరణప్రభావమున దేవతలఅంశలతో భల్లూక, వానరవీరులు జన్మించుట.

పుత్త్రత్వం తు గతే విష్ణౌ రాజ్ఞస్తస్య మహాత్మనః।
ఉవాచ దేవతాః సర్వాః స్వయంభూర్భగవానిదమ్। 1

మహాత్ముడైన దశరథమహారాజునకు పుత్త్రుడుగా అవతరించుటకు శ్రీ మహావిష్ణువు సంకల్పించిన పిమ్మట భవిష్యత్పరిణామములను ఎఱింగిన బ్రహ్మదేవుడు దేవతలందఱితో ఇట్లునుడివెను. (1)

సత్యసంధస్య వీరస్య సర్వేషాం నో హితైషిణః।
విష్ణోః సహాయాన్ బలినః సృజధ్వం కామరూపిణః। 2

"ఓ దేవతలారా! సత్యసంధుడు, మహావీరుడు, మన అందఱికిని హితాభిలాషియు ఐన విష్ణువునకు కామరూపులును, బలశాలురును ఐన సహాయకులను సృజింపుడు. (2)

మాయావిదశ్చ శూరాంశ్చ వాయువేగసమాన్ జవే।
నయజ్ఞాన్ బుద్ధిసంపన్నాన్ విష్ణుతుల్యపరాక్రమాన్। 3

అసంహార్యానుపాయజ్ఞాన్ దివ్యసంహననాన్వితాన్।
సర్వాస్త్రగుణసంపన్నాన్ అమృతప్రాశనానివ। 4

అద్భుతమైన శక్తిగలవారును, మహావీరులును, వాయువువలె మిక్కిలి వేగముగలవారును, యుక్తిశాలురును, ప్రజ్ఞాశాలురును, పరాక్రమమున విష్ణువుతో సమానులును, అవధ్యులును, సామదానభేదదండోపాయములను ఎఱిగినవారును, సింహపరాక్రమముగలవారును, సమస్తమైన అస్త్రశస్త్రములను ప్రయోగించుటలో నిపుణులును, అమృతపానము చేసిన వారివలె మరణము లేనివారును, మీవలె పరాక్రమవంతులును అగు పుత్త్రులను అప్సరసలు, ముఖ్యగంధర్వ స్త్రీలు, యక్షవనితలు,